

ღირებულებები და ღირებულებითი განათლება

მაია ზიბზიბაძე

მაისი, 2026¹

რა არის ღირებულებითი განათლება?

სწორი ღირებულებებით აღჭურვილი პიროვნების ჩამოყალიბება ყველგან და ყოველთვის წარმოადგენდა განათლების სისტემის მთავარ მისიას. თუმცა დღეს, გლობალიზაციისა და ხელოვნური ინტელექტის ეპოქაში ღირებულებითმა განათლებამ მეტი მნიშვნელობა შეიძინა. სულ უფრო მკაფიოდ გამოიკვეთა მოთხოვნა ისეთი სასწავლო პროცესის ორგანიზებაზე, რომელიც არა მხოლოდ ცოდნის გადაცემაზე, არამედ მოსწავლის ჰოლისტურ, პიროვნულ განვითარებაზეა ორიენტირებული. განათლება, რომელიც ემყარება ღირებულებებს, არსებით როლს ასრულებს ახალგაზრდებში ეთიკური ცნობიერების, სოციალური პასუხისმგებლობისა და კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბებაში (UNESCO, 2015).

ღირებულებითი განათლება, როგორც სიტყვათა შეთანხმება, უკვე იძლევა წარმოდგენას თავის არსზე. თუმცა ყოველთვის ჩნდება კითხვები: რა არის ღირებულება? რას გულისხმობს სწორი ღირებულებები?

ღირებულებითი განათლება მოიაზრებს იმ ფასეულობების გადაცემას შემსწავლელისათვის, რომლებსაც აქვთ ზოგად საკაცობრიო მნიშვნელობა, ფასობენ ნებისმიერ დროში და უკავშირდებიან როგორც ცალკეულ პიროვნებას, ასევე მთლიანად საზოგადოებას, რომელშიც ეს პიროვნება ცხოვრობს. ის განათლების ერთ-ერთი ფუნდამენტური, სტრატეგიული მიმართულებაა, რომლის მიზანია არა მხოლოდ აკადემიური ცოდნის გადაცემა, არამედ მოსწავლის პიროვნული და მოქალაქეობრივი ფორმირება. ღირებულებითი განათლება ემყარება იდეას, რომ სკოლა და ზოგადად, საგანმანათლებლო გარემო ხელს უნდა უწყობდეს ღირებულებების განსაზღვრას, მათ სიღრმისეულ გააზრებას და ქცევაში გადატანას - ცხოვრებისეულ სიტუაციებში გამოყენებას.

მეორე მხრივ, ღირებულებითი განათლება შეიძლება განვიხილოთ როგორც პედაგოგიური მიდგომა, რომელიც ეხმარება მოსწავლეს, საგნობრივი შინაარსის საფუძველზე გაიაზროს კონკრეტული ღირებულებები და დაინახოს მათი ადგილი რეალურ კონტექსტში, მათ შორის

¹ სტატია თვდაპირველად გამოქვეყნდა ინტერნეტგაზეთ mastsavlebeli.ge-ზე.

საკუთარ ცხოვრებაშიც. ღირებულებითი განათლება შესაძლოა განხორციელდეს ყველა საგანში იმ მასწავლებლების მიერ, რომლებიც აცნობიერებენ ღირებულებითი განათლების მნიშვნელობას და შუძლიათ გამოიყენონ შესაბამისი პედაგოგიური მეთოდები და ინსტრუმენტები.

როგორც არ უნდა იყოს განმარტებები, მთლიანობაში ღირებულებითი განათლება მოიაზრებს ისეთ სასწავლო პროცესს, რომელიც ერთდროულად ორი მიზნის მიღწევას გეგმავს. ის ეხმარება მოსწავლეს, დაეუფლოს განსაზღვრულ საგნობრივ ცოდნას და მეორეს მხრივ, გაიაზროს უნივერსალური თუ პიროვნული ფასეულობები, როგორცაა სამართლიანობა, პატივისცემა, პასუხისმგებლობა, ზრუნვა სხვა ადამიანებზე და გარემოზე, შრომისმოყვარეობა და ა.შ. ასეთ სასწავლო პროცესში ღირებულებებსა და ცოდნას შორის ადგილების გადანაწილება არასწორი იქნებოდა. ღირებულებითი განათლება ერთნაირ მნიშვნელობას ანიჭებს ორივეს, რადგან ერთნაირად უნდა შეუწყოს ხელი პიროვნების ჩამოყალიბებას არამხოლოდ ცოდნის მატარებელ ინდივიდად, არამედ აქტიურ, ემპათიურ, პასუხისმგებელ მოქალაქედ. ცნობილი გამოთქმის მიხედვით: „ცოდნა ღირებულებების გარეშე საშიშია, ღირებულებები ცოდნის გარეშე - ბრმა“ (Patry, Weyringer, 2002). უნდა ითქვას ისიც, რომ შეძენილი ფასეულობები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ საზოგადოებაში სრულფასოვანი ინტეგრირებისათვის, არამედ ეხმარება შემსწავლელის აკადემიურ წარმატებაში, ჰოლისტურ განვითარებაში, და შედეგად - სრულფასოვან სოციალურ ცხოვრებაში.

რა იგულისხმება “ღირებულებებში”?

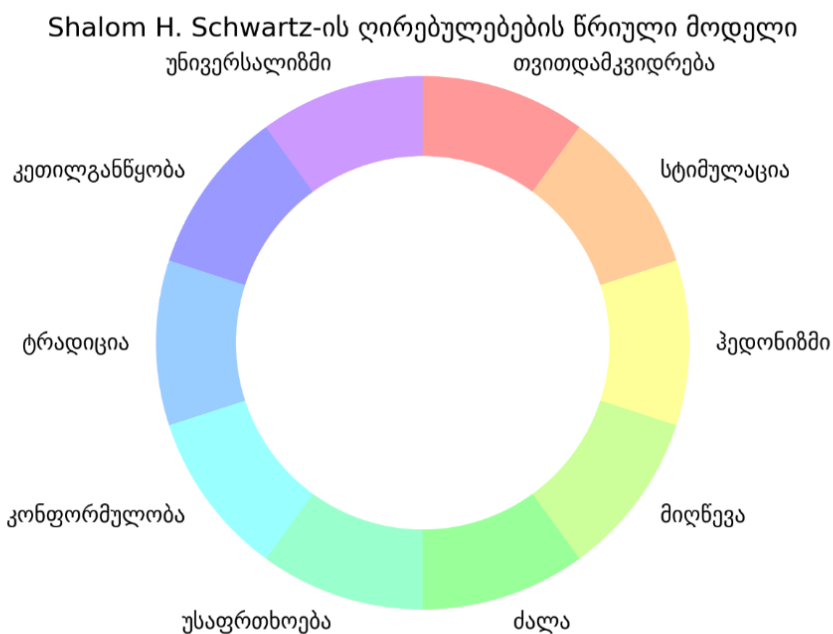
ღირებულებები, (values) - საზოგადოების ან ინდივიდის მიერ აღიარებული პრინციპები და იდეალებია, რომლებიც გავლენას ახდენს ადამიანის ცხოვრების სტილზე - გადაწყვეტილებების მიღებაზე, ქცევაზე და დამოკიდებულებებზე. ისინი ერთგვარი შინაგანი ცენზორებია - გვეხმარებიან, განვსაზღვროთ, განვასხვავოთ და შევავსოთ კარგი და ცუდი, სწორი და არასწორი, მნიშვნელოვანი და უმნიშვნელო.

არსებობს რამდენიმე მეცნიერულ დონეზე დამუშავებული კლასიფიკაცია ღირებულებებისათვის. მათ შორის ერთ-ერთია შვარცის ღირებულებების უნივერსალური თეორია, რომელიც მე-20 საუკუნის ბოლოს ჩამოყალიბდა. ამ უკანასკნელის მიხედვით არსებობს ათი ძირითადი ღირებულება, რომელიც უნივერსალურია და ახასიათებს პრაქტიკულად ყველა კულტურას (Schwartz, 1992).

1. **კეთილგანწყობა, ზრუნვა** - სხვებზე ზრუნვა, დახმარების სურვილი და თანაგრძნობა (Care, benevolence)

2. **უნივერსალიზმი** - თანასწორობის განცდა, ტოლერანტობის აღიარება, ბუნებისა და ადამიანებისადმი პატივისცემა (Universalism)
3. **ტრადიცია** - კულტურული და რელიგიური მემკვიდრეობის პატივისცემა (Tradition)
4. **თვითმართვა** - თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის განცდა, არჩევანის თავისუფლების დაფასება, საკუთარი თავის პოვნისა და დაფასების სურვილი (Self-direction)
5. **უსაფრთხოება** - დაცული გარემოს შექმნის სურვილი, მოწესრიგებულობისა და სტაბილურობისაკენ სწრაფვა (Security)
6. **კონფორმულობა** - სოციალური ნორმების დაცვის სურვილი, წესრიგის შენარჩუნებისაკენ სწრაფვა (Conformity)
7. **მიღწევა** - წარმატებისკენ ლტოლვა, რეალიზებისა და სოციალური აღიარების სურვილი (Achievement)
8. **ძალა** - სტატუსისკენ ლტოლვა, გავლენის მოპოვებისა და კონტროლის მექანიზმების დაუფლების სურვილი (Power)
9. **სტიმულაცია** - სიახლეებისა და თავგადასავლების ძიება, გამოწვევებთან ბრძოლის წყურვილი (Stimulation)
10. **ჰედონიზმი** - ცხოვრებისგან სიამოვნების მიღების სურვილი (Hedonism)

Schwartz-ის მოდელს წრიული ფორმით გამოსახავენ, რათა ასახონ მიმართებები ღირებულებებს შორის. კერძოდ, ღირებულებები, რომლებიც ერთმანეთთან ახლოსაა განლაგებული, ხშირად თავსებადია, ხოლო მოპირდაპირე ღირებულებები ერთმანეთთან შესაძლოა კონფლიქტშიც იმყოფებოდეს. მაგალითად: გვერდიგვერდ განთავსებული ღირებულებები, თვითდამკვიდრება და სტიმულაცია ასახავს დამოუკიდებლობასა და სიახლეების ძიებას. ამავდროულად, თვითდამკვიდრება ეწინააღმდეგება წრეზე საპირისპიროდ განლაგებულ კონფორმულობასა და ტრადიციას. მიღწევა და ძალა ეწინააღმდეგება უნივერსალიზმს და კეთილგანწყობას (ზრუნვას). დღეისათვის აღნიშნული მოდელი განახლებული და გაფართოებულია შვარცისა და კოლეგების მიერ (Schwartz et al. 2012).

ღირებულებების კატეგორიები

ღირებულებების განხილვა შესაძლებელია სხვადასხვა განზომილებების ფორმატშიც - კომუნიკაციასთან, განვითარებასთან, განათლებასთან კავშირში. პირველი შეხედულებები ღირებულებების პრაქტიკული და მორალური კატეგორიების შესახებ გამოითქვა იურგენ ჰაბერმასის მიერ (Habermas, J. 1993). აღნიშნული მოდელის მიხედვით ცოდნასა და ღირებულებებს ადამიანი იძენს ცხოვრების განმავლობაში მიღებული გამოცდილების გავლენით. კერძოდ, გადის რა ცნობიერების განვითარების ეტაპებს ის აყალიბებს:

- პრაგმატულ ღირებულებებს, რომლებიც მნიშვნელოვანია პირადი კომფორტის/ეფექტიანობისთვის.
- ინსტრუმენტულ ღირებულებებს, რომლებიც ეხმარება: სოციალური/კარიერული სარგებლის მიღწევაში.
- მორალურ ღირებულებებს, რომლებიც ექვემდებარება უნივერსალური ეთიკა ნებისმიერ სიტუაციაში.

პრაგმატული ღირებულებები პირადი კომფორტიდან, პრაგმატული საჭიროებებიდან გამომდინარე ღირებულებებია, რომლებიც ხშირად უკავშირდება ვიწრო, კონკრეტული შედეგის მიღწევას, ან პრობლემის გადაჭრას. ისინი გამომდინარეობს ინდივიდის პირადი

ინტერესებიდან და შესაბამისად, შესაძლოა არ იყოს სიღრმისეულად გააზრებული ან ეთიკურად გამართლებული. მაგალითად:

- ვიმეცადინებ ამ საგანს, რადგან თუ კარგად ჩავაბარებ გამოცდას - დამასაჩუქრებენ (პირადი სარგებელი)
- გავუფრთხილდები სახელმძღვანელოს, რადგან მჭირდება (პირადი საჭიროება)
- ვიზრუნებ სკოლის ეზოს სისუფთავეზე, რადგან თავად ვსწავლობ აქ, თუმცა სხვაგან ამაზე ნაკლებად ვიზრუნებდი (პირადი კომფორტი)

.ვეინბერგერის მიხედვით, ეს დამწყები დონეა, რომელიც ეყრდნობა ეგოცენტრულ ლოგიკას.

ინსტრუმენტული ღირებულებები მიზნად ისახავს სტრატეგიული სარგებლის მიღებას - სოციალური სტატუსის მიღწევას, კარიერულ წინსვლას, ჯგუფისათვის საერთო მიზნების მიღწევას.

- ვიმეცადინებ ამ საგანს, რადგან თუ კარგად ჩავაბარებ გამოცდას, უკეთეს სამუშაოს მოვიპოვებ (კარიერული წინსვლის მიზანი);
- არ უნდა დავაგვიანო, რადგან პუნქტუალობა დამეხმარება მოვიპოვო ჩემი პარტნიორების პატივისცემა, რაც საერთო საქმის განვითარებაში დამეხმარება (ბიზნესის განვითარების მიზანი);
- უცხო ენის დაუფლება მამლევს შანსს სწავლა გავაგრძელო უცხოურ უნივერსიტეტში (სოციალური მობილობა).

მორალური ღირებულებები ღირებულებების ყველაზე მაღალი საფეხურია. მათ მატარებელ პიროვნებას გაზიარებული აქვს უნივერსალური ეთიკური პრინციპები. მისთვის მთავარი ხდება სამართლიანობა, ღირსება, პატივისცემა, თანასწორობა, თანაგრძნობა, რასაც იცავს კიდევაც ნებისმიერ ცხოვრებისეულ სიტუაციაში, მათ შორის, პიროვნულ დონეზე არახელსაყრელ სუტუაციებშიც კი - განურჩევლად შედეგისა, რომელიც შეიძლება დადგეს. სხვა სიტყვებით, მორალური ღირებულებები ნაკარნახევია არა სარგებლის, არამედ უნივერსალური მორალის საფუძველზე, საკუთარი პასუხისმგებლობის გაცნობიერების საფუძველზე. ეს ღირებულებები უკვე პიროვნების თავისუფალი არჩევანია და არა - მიზნის მიღწევის საშუალება. მაგალითად:

- ბუნებაზე ზრუნვა საჭიროა, ვინაიდან ის სიცოცხლის წყაროა ყველა ცოცხალი არსებისთვის, ადამიანის ჩათვლით;
- ერთმანეთს პატივი უნდა ვცეთ განურჩევლად წარმომავლობისა და პიროვნული თვისებებისა, რადგან ყველა ადამიანი არის თანაბარუფლებიანი და აქვს თანდაყოლილი ღირსება.

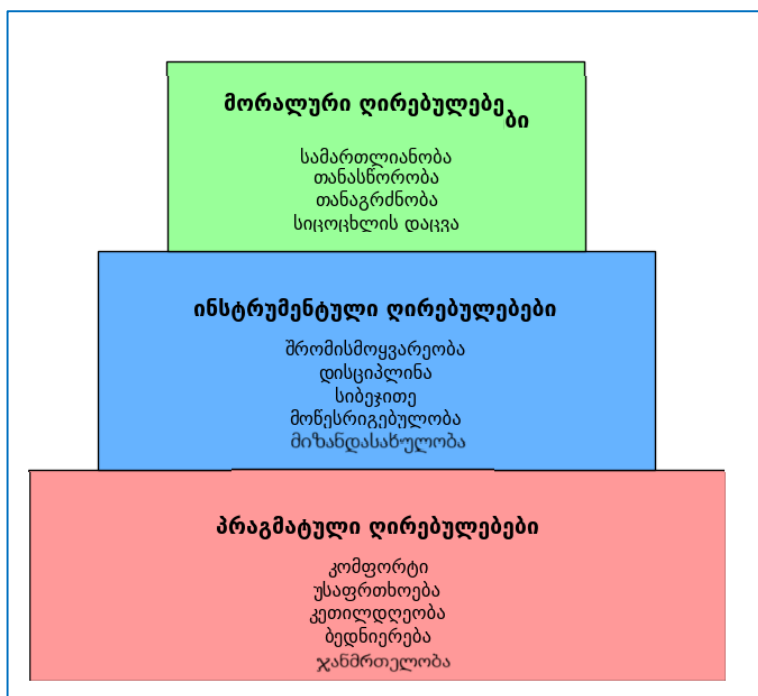
ამგვარად, პრაგმატული ღირებულებები ორიენტირებულია პირად სარგებელზე, ინსტრუმენტული - განპირობებულია სოციალური კონტექსტით, ხოლო მორალური - წარმოადგენს ღირებულებებს, რომლებსაც ადამიანი იზიარებს შინაგანად, გარე ზეგავლენებისგან დამოუკიდებლად. ყველაზე ხშირად ერთმანეთში ერევათ პრაგმატული და ინსტრუმენტული ღირებულებები, თუმცა ისინი მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისგან დროისა და მასშტაბის განზომილებებით. პირველი ორიენტირებულია მოკლევადიან, პირად კომფორტზე, ხოლო მეორე - გრძელვადიან სტრატეგიულ სარგებელზე, რომელიც ხშირად სოციალურ კონტექსტთან არის დაკავშირებული.

პრაგმატული, ინსტრუმენტული და მორალური ღირებულებების კლასიფიკაციის გადმოტანა შესაძლებელია საგანმანათლებლო კონტექსტში (Weinberger et al, 2008):

- პრაგმატული ღირებულებები განსაზღვრავენ სასწავლო მიზანს, რომელსაც ისახავს მოსწავლე / მასწავლებელი სასწავლო პროცესში;
- ინსტრუმენტული ღირებულებები განსაზღვრენ გზებს სასწავლო მიზნის მისაღწევად - მეთოდებს, აქტივობებს, რესურსებს და სხვ;
- მორალური ღირებულებები განსაზღვრავენ უხილავ, ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ ფასეულობასთან დაკავშირებულ საზღვრებს, რომელთა ფარგლებშიც მიმდინარეობს სასწავლო პროცესი.

განხილული იერარქია გვიჩვენებს, რომ ღირებულებები ერთმანეთზეა დამოკიდებული: პრაგმატული ღირებულებები ქმნიან განვითარების საფუძველს, ინსტრუმენტული - უზრუნველყოფენ განვითარების პროცესს, ხოლო მორალური - ჩარჩოებს, რომლის შიგნითაც მოქმედებენ პიროვნებები.

აღნიშნული ხედვა განსაკუთრებით აქტუალურია განათლების სპეციალისტებისთვის, რადგან იძლევა ღირებულებითი განათლების დაგეგმვის საშუალებას. მოდელი გამოსადეგია იმის გასაანალიზებლად, თუ სად იმყოფება მოსწავლე ღირებულებითი განვითარების კონტექსტში და როგორ უნდა გადავიდეს შემდეგ საფეხურზე. ღირებულებითი განათლება უნდა დაეხმაროს მოსწავლეს პრაგმატულიდან ინსტრუმენტულ ღირებულებებზე გადასვლაში, საბოლოოდ კი - მორალურ ღირებულებათა გააზრებაში. ვინაიდან ღირებულებიდან ზნეობამდე მისასვლელად საჭიროა განვითარების ეტაპების გავლა და პრაქტიკული გამოცდილება, ამის საშუალება კი მოსწავლეებს სკოლამ უნდა მისცეს.

(Weinberger და სხვ., 2008)

აღნიშნული მოდელი არ გამორიცხავს ზრდასრულ ადამიანში სამივე ტიპის ღირებულების თანაარსებობას. პირიქით - ზრდასრულ, ღირებულებებით “დატვირთულ” ადამიანში ხშირად გვხვდება ამ ღირებულებების ერთდროული თანაარსებობა. მოდელი აღწერს ევოლუციურ ტრაექტორიას, ანუ ღირებულებების განვითარების დინამიკას, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მომდევნო საფეხურზე გადასვლისას წინა საფეხურები ქრება. ადამიანი შეიძლება აფასებდეს პრაგმატულ სარგებელს (საკუთარ კეთილდღეობას), იცავდეს ინსტრუმენტულ ღირებულებებს (სოციალურ ნორმებს, გუნდურ პასუხისმგებლობას) და ამავდროულად, ამ პროცესში ხელმძღვანელობდეს მორალურ ღირებულებებით (სამართლიანობა, თანასწორობა და სხვ.). ამგვარად, საფეხურების თანმიმდევრობა არ გამორიცხავს ერთმანეთს.

უფრო მეტიც, რეალობაში ერთი და იგივე ღირებულება კონტექსტზე დამოკიდებულებით შეიძლება აღმოჩნდეს როგორც პრაგმატული, ასევე, ინსტრუმენტული ან მორალური ბუნებისა. მაგალითად, პატიოსნება, როგორც ზნეობრივი პრინციპი, მორალური ღირებულებაა, მაგრამ ამავდროულად, ის შეიძლება იყოს ინსტრუმენტულიც - როგორც სანდოობის მოპოვების საშუალება კონკრეტულ კონტექსტში. შესაძლებელია სამართლიანობა ერთ-ერთი უმაღლესი მორალური პრინციპია, მაგრამ შეიძლება ის გამოვლინდეს კონკრეტულ სიტუაციაში როგორც საშუალება, რომელიც განსაზღვრული მიზნის მიღწევას

შეუწყობს ხელს. ზემოთ მოყვანილი ილუსტრაცია, სადაც კონკრეტული ღირებულება კონკრეტულ კატეგორიას მიემართება, ზედმეტად მარტივი და სწორხაზოვანია იმისათვის, რომ სრულად ასახოს ღირებულებების იერარქია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Habermas, J. (1993). *Justification and application: Remarks on discourse ethics*. MIT Press.
- Patry, J.-L., Weinberger, A., & Weyringer, S. (2007). Combining values and knowledge education (VaKE): An approach to teacher education for professional ethics. In A. Craft, H. Gardner, & G. Claxton (Eds.), *Creativity, wisdom and trusteeship: Exploring the role of education* (pp. 145–160). Trentham Books.
- Patry, J.-L., & Weyringer, S. (2002). *Values and knowledge education: An approach to moral development*. University of Salzburg.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663–688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>
- UNESCO Publishing. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO Publishing.
- Weinberger, A. (2018). Education for professional ethos through VaKE (Values and Knowledge Education) in teacher education: A cognitive-affective process system analysis of pre-service teachers' moral judgments concerning a socio-scientific issue. In A. Weinberger, H. Biedermann, J.-L. Patry, & S. Weyringer (Eds.), *Professionals' ethos and education for responsibility* (pp. 107–125). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004367326_008
- ევროპული და სამხრეთ კავკასიის უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების კონსორციუმი. (2026). პროექტის „ღირებულებითი განათლების ხელშეწყობა სამხრეთ კავკასიის უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში“ (PROVE) მასალები.